

Zonder mobieltje (III)

Op sommige scholen mogen leerlingen hun mobieltje niet gebruiken om beeld- en geluidsopnames te maken en vertonen. Is zo'n categorisch verbod nodig voor de sociale veiligheid op school, of kan men ook met genuanceerder regelgeving toe? Het Centrum School en Veiligheid citeert schoolregels van het Niftarlake College (anno 2007) waarin nader wordt uitgelegd wat wel en niet mag:¹ (a) Geluids- en beeldopnamen mogen op de terreinen van de school of tijdens schoolactiviteiten alleen met instemming van betrokkene(n) gemaakt worden. (b) Beeld- of geluidsmateriaal dat onder schooltijd of tijdens schoolactiviteiten is opgenomen, mag niet worden vertoond aan derden tenzij hiervoor uitdrukkelijk toestemming is verleend door de schoolleiding. (c) Overtreding hiervan kan tot verwijdering van school leiden. Welke argumenten zou men kunnen aanvoeren ten gunste van deze genuanceerde schoolregels?

Voor alle duidelijkheid: de geciteerde schoolregels staan vermoedelijk niet op zichzelf. Ik neem aan dat ze zijn ingebed in een algemene bepaling dat mobieltjes tijdens de lessen moeten zijn uitgeschakeld, behoudens uitdrukkelijke toestemming van de leraar.² Maar daar gaat het nu eventjes niet om. We kijken nu uitsluitend naar de drie geciteerde schoolregels.³

1. Draagvlak. Het mooie van de geciteerde regels is dat men er klaarblijkelijk naar gestreefd heeft de vrijheden van de leerling niet méér in te perken dan echt nodig is in het licht van het doel: het bewerkstelligen van voldoende sociale veiligheid voor leerlingen en leraren. In de tekst worden de regels niet alleen strak geformuleerd, maar ook tot op zekere hoogte gerechtvaardigd. Zodoende creëert men een optimaal draagvlak voor de naleving en handhaving van de desbetreffende regels.

2. Privacy van de leerling. Wie ongemerkt of zonder toestemming beeld- of geluidsopnames van leerlingen maakt, dringt te ver in hun persoonlijke levenssfeer door. De school beoogt te garanderen dat er geen beeld- of geluidsopnames van leerlingen worden gemaakt zonder dat ze daarvan op de hoogte zijn en zonder dat ze daarvoor uitdrukkelijk toestemming hebben gegeven:

- Uit hoofde van de leerplicht moeten ze op school aanwezig zijn, maar dan moet ook hun recht op privacy voldoende gewaarborgd zijn. Leraren dringen in de persoonlijke levenssfeer van hun leerling door, maar ze mogen daarin niet verder gaan dan nodig is voor het bereiken van de leerdoelen. Ook moeten ze bevorderen dat leerlingen de persoonlijke levenssfeer van medeleerlingen respecteren.
- Wie zich onveilig voelt, wordt belemmerd in zijn/haar leren. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van leraren een veilige leeromgeving te scheppen. Evenals therapeuten en andere professionele hulpverleners, gaan zij een vertrouwensrelatie met hun 'cliënten' aan en doen ze niets wat die vertrouwensrelatie schaadt. In dat kader moeten ze ook tegengaan dat medeleerlingen de leeromgeving onveilig maken, net zoals aan deelnemers van een groepstherapie de morele plicht wordt opgelegd bij te dragen aan een veilig therapeutisch klimaat voor alle groepsleden.

3. Privacy van de leraar. Leraren mogen van hun werkgever eisen dat ze onder redelijke arbeidsomstandigheden kunnen werken en dat hun persoonlijke levenssfeer geëerbiedigd wordt. In dat verband dient de werkgever er voor te zorgen dat er (behoudens hun uitdrukkelijke toestemming) geen beeld- of geluidsregistraties van hun functioneren worden gemaakt.

4. Professionele geheimhoudingsplicht. Van de school als professionele organisatie (en van de leraar als professional) wordt verwacht dat men gegevens betreffende iedere leerling vertrouwelijk behandelt. In zo'n professionele schoolcultuur past het dat men tevens de leerlingen stimuleert zorgvuldig met de gegevens van iedere medeleerling om te gaan. Ook gegevens die zijn opgeslagen via beeld- en geluidsopnames mogen niet in verkeerde handen komen.

5. Geen schade berokkenen. In het algemeen mag van leerlingen worden geëist dat zij afzien van gedragingen waarmee aan medeleerlingen, aan leraren of aan de school-als-organisatie schade wordt toegebracht. Het Niftarlake College gaat ervan uit dat de rechtstreeks betrokkenen (de opnemer en de opgenomenen) niet geschaad worden als *zij zelf* kennis nemen van het opgenomen beeld- of geluidsmateriaal. Maar het College wil voorkomen dat *ook derden* zo maar van dat materiaal kennis kunnen nemen. Het College stelt als voorwaarde dat de schoolleiding uitdrukkelijk toestemming verleent voor het vertonen of afspelen (of verspreiden!) in ruimere kring, nadat zij getoetst heeft of dat schadelijk is voor de opgenomenen (of voor de opnemer zelf).

6. Portretrecht. Bij het publiceren van beeldmateriaal is tevens het *portretrecht* van de opgenomen in het geding. Iemand die herkenbaar gefotografeerd of gefilmd is, kan bezwaar maken tegen publicatie van zijn of haar 'portret'. Het Niftarlake College biedt hem/haar een extra bescherming: beeldmateriaal dat op school is opgenomen, mag niet zonder toestemming van de schoolleiding verspreid worden.

7. Conclusie. In de geciteerde schoolregels van het Niftarlake College (anno 2007) wordt het gebruik van een mobieltje als beeld- en/of geluidsrecorder enerzijds toegelaten, maar anderzijds aan banden gelegd. Daarmee wordt de sociale veiligheid op school ontegenzeggelijk vergroot. Door deze schoolregels wordt de privacy van leerlingen en leraren beschermd en wordt het risico verkleind dat ze gepest, gechanteerd of anderszins geëxploiteerd worden. Wie inbreuk maakt op de sociale veiligheid van leerlingen en leraren, heeft onder deze regels forse straffen te duchten.

Die forse straffen (schorsing en eventueel zelfs verwijdering) hebben echter ook een nadeel. Het mobieltje kan namelijk ook een instrument voor waarheidsvinding zijn: er zijn extreme situaties denkbaar waarin leerlingen het recht (of misschien zelfs de morele plicht) hebben zonder toestemming beeld- of geluidsoptnames te maken om een hoger belang te dienen. Bijvoorbeeld:

- als een leraar zeer onprofessioneel handelt en daarmee ernstige schade aan leerlingen toebrengt, kunnen dergelijke opnames noodzakelijk zijn om bij bevoegde autoriteiten bewijs van dat wangedrag aan te dragen;
- bij conflicten tussen leerling en leraar, of tussen leerlingen onderling, kan het van belang zijn de ware toedracht te registreren;
- ook in het kader van leerlingprotesten tegen maatregelen van de schoolleiding e.d. kan het maken van beeld- of geluidsoptnames naar mijn mening gerechtvaardigd zijn.

In dergelijke gevallen kunnen de geciteerde schoolregels door de schoolleiding misbruikt worden om onwettelijke signalen te blokkeren, om onprettige feiten te verdoezelen of om te voorkomen dat de vuile was naar buiten wordt gebracht. Als het maken van opnames naar de mening van leerlingen een hoger belang dient, past het de schoolleiding niet met zware sancties (zoals schorsing of uitsluiting) te schermen. Het zou de schoolleiding veeleer sieren als zij dan desgevraagd inhoudelijk kennis neemt van het opgenomen beeld- en geluidsmateriaal en ook zonder morren toelaat dat het ter kennis van de Leerlingenraad, de formele medezeggenschapsorganen of de klachtencommissie wordt gebracht. En als zij zich doof houdt voor de signalen van leerlingen, zal de schoolleiding moeten gedogen dat ze bij constatering van misstanden de publiciteit zoeken.

Wes Holleman
weblog onderwijs 4-3-2009
<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.schoolenveiligheid.nl/NR/rdonlyres/B67DDB6C-C98D-4F5B-9BC1-D5189C21DBB2/0/Mobieletelefoonswapen.pdf>

² Vergelijk <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=640#comments>.

³ Zie ook eerdere postings over openbaarheid van hoorcolleges (<http://www.onderwijsethiek.nl/?p=574>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=565>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=480>); Beoordeelmijnleraar (<http://www.onderwijsethiek.nl/?p=632>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=258>); professionele geheimhoudingsplicht (<http://www.onderwijsethiek.nl/?p=325>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=127>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=97>); grenzen van het schoolveiligheidsbeleid (<http://www.onderwijsethiek.nl/?p=187>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=110>, <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=107>).